

„A hatalomnak újra kellene gondolnia a kultúrához való viszonyát”

Kocsis Zoltán új szezonról, zenekarépítésről, zenei életről, karrierről

Fotó: Aradi Péter

Különleges programokkal várja a közönséget a következő évadban is a Nemzeti Filharmonikus Zenekar és Énekkar. Vezetőjük, Kocsis Zoltán úgy véli, a társulatépítés ismét új szakaszába érkezett. A zongoraművész-dirigens véleménye, hogy az utóbbi évtizedben az összes hazai zenekar sokat fejlődött, mindegyikben érzi az akaratot és ezért az összesre szükség van. Szerinte a hatalomnak újra kellene gondolnia a kultúrához való viszonyát, és a mostani támogatás-elosztással sem elégedett. Hiszen

ha valamelyest még szimpátiával tekintenek az országra, az csakis a kultúrának köszönhető. Kocsis Zoltán májusban ünnepli hatvanadik születésnapját, de úgy érzi, sokkal több az energiája, mint tíz évvel ezelőtt.

Izgalmas szezontervet hirdettek meg április végén. Hol tart repertoárépítésben a Nemzeti Filharmonikusok?

– Mindenevők lévén mindent csinálunk, és nagyon örülök annak, hogy egy Lajtha-ösbemutatónk is lesz, hiszen ebben a formában, balettként még nem hangzott el A négy isten ligete című balett az országban. Az elmúlt események kritikáiból pedig azt látom, hogy Jurónics Tamás személyében megtaláltam azt a koreográfust, akit kerestem. Valószínűleg ugyanolyan érdekes produkció születik, mint a Fából faragott királyfi esetében. De természetesen a nem szokványos repertoár felé is kitekintünk, konzekvensen próbáljuk végigvinni azt a tervet, amelynek célja, hogy Richard Strauss összes olyan operáját bemutassuk Magyarországon, amely még nem hangzott el. Ebből pedig még nagyon sok van, hiszen közéjük tartozik A hallgatag asszony, a Capriccio, a Danaé szerelme, a Feuersnot, a Friedenstag vagy az Intermezzo. Az idei sorozatban két Strauss-opera is szerepel, A hallgatag asszony és a Capriccio. Sikerként olyan szereposztás összeállítani – s ez Bátor Tamás segítő munkáját dicséri –, amely világszínvonalú. Két kiváló baritonnal is dolgozhatok, Kurt Rydl-lel és Franz Hawlatával,

nem is beszélve Rost Andreáról. S az is biztos, hogy a zenekarnak óriási erőpróba lesz, különösen A hallgatag asszony, amit húzás nélkül fogunk játszani. Világpremiernek számít ez is, mert nagyon jelentős húzásokkal szokták színre vinni, Sawallisch például harminc percet kihagy a felvételén... Anynyival jobbnak tartom A hallgatag asszonyt, mint az Arabellát, amennyivel jobb a szövege. Talán ez a legkiválóbb szövegeknyv, még a Salomé-nál is jobb. Elhiszem, hogy nagyon fontos az operában, hogy a zeneszerző és a szövegíró zavartalanul működjön együtt, de darabok sokasága bizonyítja azt, hogy amikor ellentét van a két alkotó között, akkor is remekművek születnek. Ilyen például a Pelléas és Mélisande. A hallgatag asszonynál azonban másról van szó. Stefan Zweig egyszerűen nagyobb formátumú író, mint Hofmannsthal.

I Az együttesépítésben milyen szakasznál járunk? Lehet a jót még jobba tenni?

– Igen. Az utolsó koncertünk, ami az IAMA konferencia apropóján hangzott el, valóban nagyon jól sikerült, stílusos, világszínvonalú produkciónak lehetett a fültanúja a publikum. Még a legutolsó ülőpróbán is tudtam a zenekarnak olyan instrukciót adni, amit

valószínűleg rajtam kívül senki sem mondott volna el. A végső megvalósítására vonatkoztak, de nem a bolha körmenek a fényesítését jelentették, hanem lényegbe vágó dolgokon történő, icipici igazítást. Akár az a konstruktivista szobrász, aki megvárta, hogy a nyitási időpontban ő lehessen az első, és egy millimétert igazított a kiállított alkotásán... Ha még ötszáz évig élnék, akkor is lenne mondanivalóm. Egyre élesebben kezdem felismerni azt, hogy az előadóművészetben sohasem lehet semmi teljesen készen. Mindig van munka a darabokon. Egy mű utóéletéhez, a születésétől kezdve minden, a próba, az előadás, a gyakorlás is hozzátartozik.

I Egy korábbi beszélgetés során azt mondta, azok a zenekarok kapnak egyedi hangzást, amelyek élén meghatározó karmester-egyéniség áll. Milyen hangzást alakított ki az NFZ-nél?

– Egyre gyakrabban hallok vissza a közönség soraiból, hogy az együttes hangzása a zongorázásomra hasonlít. De persze sokkal színesebben szól, mint egyetlen instrumentum, s tulajdonképpen ez volt az egyik oka annak, hogy karmester lettem. De nemcsak erről van szó. Az illető egyéniség akcentuálási, formaalkotási, a logikai, az idővel való bánásmód kategóriájában végrehajtott akciói, a zenéhez való viszonya a döntő faktor, ami meghatározza a zenekar stílusát. Őszintén, a túlzott vendég-karmesterkedést nem nagyon szeretem. Bár nagyon érdekes időről időre, más-más zenei világekkel találkozni, s ennek is megvan az előnye, flexibilissé teszi az együttest. A muzikusok kitekintése szélesebb lesz, de úgy vélem, azért mégiscsak egyetlen emberrel kell dolgozni. Gondoljunk a Furtwängler vezette Berliini Filharmonikusokra, a Reiner Frigyes irányította chicagói együttesre vagy Talich Cseh Filharmonikusaira. Ezek olyan társulatok, amelyek hangzás alapján azonnal felismerhetők. Ez az, amitől az ember koncertre jár, tudja, hogy mit fog kapni, de mégiscsak másképp, mint máskor, hiszen mindig a pillanat a döntő. A zeneszerző egy másik napon, másik órában, más napszakban is másképpen adja elő a saját művét.

Ezért okoz meglepetést az előadó a pódiumon a közönségnek, főképp, ha őszinte művésztől van szó. Ha valaki a pódiumon hazudik, az szóba sem jöhet.

■ Ön is gyakran vendégeskedik dirigensként más együtteseknél is. Milyennek tartja a hazai zenei palettát?

– Gyakorlatilag a Fesztiválzenekar kivételével – amelynek viszont alapítója voltam – minden magyar zenekart rendszeresen dirigálok. Természetesen különbözőek az együttesek, de más is a feladatuk, ahogy a Fesztiválzenekar is más funkciót lát el, mint a Nemzeti Filharmonikusok. Lehet, hogy a mi társulatunk kevesebb turnéra indul, de a környező országokban és itthon nagyon fontos feladatokat lát el. A többi zenekar is különböző, eltérő attribútumokat lehet felsorolni. A Pannon Filharmonikusok, amely holtversenyben volt és van a Miskolci Szimfonikusokkal a legjobb vidéki zenekar címért, nagyon elnőiesedett. A sokkal több hölgy pedig másfajta hangzást eredményez. Még az amazon természetű nők is másképp állnak a zenéléshez, ez azonban nagyon-nagyon pozitív is lehet. Van, amit férfi sosem tudna úgy játszani, mint ők. Szóval minden zenekarnak megvan a maga hangzása, a speciális repertoárja. S ami nagyon fontos, mindenkinek megvan a maga közönsége is. Ha bejövök a Művészetek Palotájába, azt látom, mindenki koncertjén megtelnek a széksorok. Mindegy, hogy a publikumból mennyi a vatta, mert a zenét hallgató és nem a zenéért fizető emberek számáról van szó.

■ Ha megnézzük az utóbbi tíz évet, minden együttes fejlődött?

– Igen, de ez nem is történhetett másképp, hiszen a megszűnés Damoklész-kardja folyamatosan ott lebeg az együttesek fölött. Mindegyik zenekarnál látom azt is, hogy nagyon akar. S minden együttes valamilyen szempontból megújult, vagy állandó megújulási folyamatot tart fenn.

■ Akadnak egyre kilátástalanabb helyzetbe kerülő együttesek, mint például a Rádiózenekar...

– Igen, beszéltem az ügyükben még Horváth Ádámval is, azonban már ő is távozott az MTVA-tól, most ismét Alföldy-Boruss István áll az együttesek élén. De azt hiszem, ha Vajda Gergely felelősen elvállalta a zenekar művészeti vezetői posztját, akkor ő ezt komolyan gondolja, és nem valamifajta magyarországi kiruccanásnak szánta. Borzalmas a helyzet, de azt gondolom, a hatalom-

nak újra kellene gondolnia a kultúrához való viszonyát. Mert most úgy tűnik, hogy ezzel a nagy adakozással, az 1, 4 milliárdos támogatással valamit letudtak. Természetesen örülök, hogy visszakaptuk a költségvetésünkben hiányzó 300 millió forintot, de nem volt egészen helyénvaló, hogy egy zenekart megmentettek, a többi pedig nagyon kevés pénzt kapott. Úgy vélem, ezt másképp kellett volna csinálni, de talán mindez még újra gondolható. Nem a Concerto ellen akarok beszélni, hiszen ennek a zenekarnak az érdekében is sokat tettem, de úgy vélem, fontos, hogyha ilyen bőségben nyúzsognak itthon a tehetségek, és megvan a közönsége a koncerteknek, akkor ne szüntessenek meg zenekarokat. Nemcsak a Rádió van nehéz helyzetben, hanem a Hollerung Gábor vezette Budafoki Dohnányi is. Valahogy úgy érzem, valamilyen oknál fogva mindig ők az utolsók, akik az állami támogatásból részesülnek. Miközben hangsúlyozom, a legfontosabb utánpótlás-zenekart jelentik. A mi muzsikusainak jelentős része jött a Dohnányi Zenekarból. A közönségnevelésben is fontos szerepet töltenek be, nem beszélve arról, hogy kiváló zenészek játszanak a társulatban.

■ Úgy látom, annak ellenére, hogy van saját zenekara, mindegyik együttesért igyekszik tenni valamit.

– Biztos, hogy ez sokak számára hihetetlen, és ezt álarcnak tartják, de többször elmondtam már: nem akarok numero 1 lenni semmiben. Azt gondolom, a művészet nem erről szól. S nem kívánok hullarablóvá sem válni és azért lobbizni, hogy a más zenekarok megszüntetéséből felszabaduló pénzt megszerezem magunknak. A legfontosabb azonban az, hogy engem nem is a zenekarok, hanem maga a zene érdekel. Ezért azt gondolom, hogy aki zenével foglalkozik, és azt jól és lelkiismeretesen csinálja, megérdemli az állami támogatást, különösen, ha tehetséges és láthatóan nem szórja el a pénzt másra. Nem látom értelmét az egyéb területekre szánt hatalmas összegeknek, mert azokban a területekben nem vagyunk annyira jók.

■ Említette, hogy biába focirajongó, akkor sem szánna a sportágra ilyen nagyságú állami pénzt...

– A futballra lehet pénzt áldozni, de nem esztelenül. Főleg úgy, hogy jelenleg nincs kilátás arra, hogy Magyarországnak valaha olyan csapata legyen, mint amilyen a harmincas évek végén vagy az ötvenes elején volt. Zenében máshol jegyeznék bennünket.

Ha valamelyest még szimpátiával tekintenek ránk, az országra, az csakis a kultúrának köszönhető. Az IAMA konferencián jóval többen voltak, mint bármelyik más ilyen tanácskozáson. Bizonyos tisztelettel, megilletődöttséggel ültek itt, mert pontosan tudják, Magyarország még mindig zenei nagyhatalom abban az értelemben – s ezt a beszédben is hangsúlyoztam –, hogy nem születik kevesebb tehetség erre felé, mint azelőtt.

■ Nem lehetne összefogni, hogy legalább zenei téren szülessen egy egységes koncepció, feladat-meghatározás, és ennek alapján osszák szét a támogatásokat?

– Magyarország sajnos képtelen az összefogásra. A két magyar három párt közmondás mélységesen igaz. Kevés az emberekben a kompromisszumkészség, és sokkal könnyebb gyűlölködni, mint figyelembe venni a másik szempontjait. Sajnálatos módon ez mindkét oldalra igaz, akár a jobb, akár a bal oldalt nézzük. Nem értem, hogy miért ne lehetne bal- és a jobboldali értékek alapján találni egy közös nevezőt. Amely vezérfonalként működhetne az országépítésben, a kulturális javak elherdálásának a megakadályozásában. Mondhatnék sokmindent, de önmagában az a tény, hogy Kurtág György egy Bordeaux melletti, eldugott faluban él, elgondolkodtató...

■ Májusban ünnepli hatvanadik születésnapját, de azt mondta egy interjúban, hogy sokkal nagyobb energiái vannak, mint akár tíz évvel ezelőtt... A nehezségek váltják ki ezt?

– Azt hiszem, az embert egyszerűen elkapja a gépszíj. Míg a recenziót és az IAMA konferenciára a beszédemet írtam, a kezembe került egy olyan Rachmaninov-dal, amelyet Jevgenyij Nyesztyerenko ajánlott nekem. Megnéztem alaposabban, és már el is készültem a hangszerelésével. Nem tudja az ember, hogy mi motiválja, egyszer csak ott találja magát a munka közepén.

■ A saját pályáján hol tart?

– Van egy kis szerény karrierem, amivel tökéletesen elégedett vagyok. Ha állandóan reflektorfényben lennék, akkor biztosan nem tudnék olyan hatékonysággal a munkáimra koncentrálni. Jobb, hogy nincs annyi utazás, annyi stressz. Azt hiszem, így eredményesebben tudok fókuszálni a számomra fontos feladatokra. Így minden nap találok három órát arra, hogy gyakoroljak. Például tegnap is nagyon jól esett, hogy dolgozhattam Schubert A-dúr szonátáján...

R. Zs.